

De wijsheid van Helena B lavatsky

Madame Blavatsky (1831-1891),
wordt wel 'de moeder van de new age'
genoemd. Ze veroorzaakte een religieuze
revolutie door de wijsheid van het
Oosten en Westen bij elkaar te brengen in
een nieuwe beweging die de gehele
mensheid moest verenigen: de theosofie.

Theosofie betekent letterlijk ‘goddelijke wijsheid’. Helena Blavatsky wilde een nieuwe waarheidsreligie stichten, die de mensheid als broederschap zou verenigen en waarin de esoterische kennis van zowel het Oosten als Westen tot uitdrukking kwam. Geen traditionele leer maar een ‘oerreligie’, waarin de wijsheid van alle eeuwen was samengebracht. ‘Er is geen religie hoger dan de waarheid,’ luidt het motto van haar bekendste boek ‘De Geheime Leer’. Blavatsky was wars van dogma’s, die de mensen volgens haar gevangenhielden in angst en onwetendheid. In een brief aan een tante klaagde ze: ‘De verschillen in religieuze dogma’s werden niet door heiligen in het leven geroepen, maar door zondige stervelingen en verdelen de mensheid in vijandige naties en rassen. Als er geen dogma’s waren, zouden allen in één God geloven en elkaar als broeder beschouwen. Ze zouden zich schamen om elkaar in oorlogen te doden en af te slachten.’

‘Als er geen religieuze dogma’s waren, zouden alle naties en rassen elkaar als broeder beschouwen.’

Ze hekelde met name de christelijke kerk, die ze ‘de voornaamste tegenstander van het vrije denken’ noemde. Ze vond dat de leringen van de kerk op bijna elk punt in directe tegenstelling stonden tot de leringen van Jezus. Met lede ogen zag ze toe hoe christelijke zendelingen zelfs in haar geliefde India voet aan de grond begonnen te krijgen en de eeuwenoude wijsheid van de Veda’s en de Upanishads als ‘duivels bijgeloof’ bestempelden. Ze reisde samen met haar vertrouweling Henry Olcott af naar India en Sri Lanka om er de theosofie te introduceren. Zo wilde ze bij de Indiërs de liefde voor hun eigen religies nieuw leven inblazen. De twee gaven lezingen in het hele land die razend populair werden. Westerlingen die verheven en lovend over India’s spiritualiteit spraken, het was voor de Indiase bevolking

van toen ongekend! Het spirituele charmeoffensief miste zijn uitwerking niet: het boeddhisme en het hindoeïsme maakten een ware renaissance door. Op Sri Lanka groeide het aantal boeddhistische scholen van een schamele twee tot ruim tweehonderd. Ook Gandhi leerde dankzij Blavatsky zijn eigen hindoeïsme weer te waarderen. ‘Theosofie is het hindoeïsme op zijn best,’ zei hij eens.

De stem van kiezelstenen

Helena Petrovna Blavatsky werd in 1831 geboren in Jekaterinoslav, een stad in de Oekraïne. Haar moeder was een begenadigd romanschrijfster, haar vader een stugge militaire kolonel. Er stroomde blauw bloed door haar aderen, want Blavatsky’s grootmoeder was een Russische prinses. Al op jonge leeftijd manifesteerde haar mystieke kant zich. In het huis van haar grootmoeder was een klein museum met opgezette dieren. Als Helena daar rondzwierf en de dieren aanraakte, kreeg ze visioenen over wat de dieren tijdens hun leven hadden meegemaakt en ook wat ze in vorige levens waren geweest. ‘Voor Helena was heel de natuur bezielde,’ schreef haar zus Vera later. ‘Ze hoorde de stem van elk voorwerp en elke vorm, organisch of niet-organisch. Ze beweerde dat bewustzijn en leven aanwezig waren in dingen als kiezelstenen, losse aarde en rottend hout.’ Ook had Helena als meisje visioenen van een mannelijke beschermer, die in een niet-fysieke vorm aanwezig was en op haar lette. Zo raakte ze eens tijdens het paardrijden met haar voet verstrikt in de stijgbeugel doordat het paard plotseling op hol sloeg. Ze vertelde dat een onzichtbare kracht haar lichaam vastgreep en haar tijdens die dodenrit zwevend boven de grond hield, waardoor ze ongedeerd bleef.

Verborgen leermeesters

Een bijzondere ontmoeting op haar twintigste veranderde Blavatsky’s leven voorgoed. Twee jaar eerder was ze Rusland ontvlucht. Ze had rondgezworven door het Midden-Oosten en Europa, op zoek naar de geheimen van de alchemie waarover ze in de boeken uit haar grootmoeders bibliotheek had gelezen en die haar spirituele honger hadden gewekt. Tijdens een ochtendwandeling door Londen loopt ze een gezelschap van voor-aanstaande hindoes uit Brits-Indië tegen het lijf. Tot haar vreugde herkent ze een van hen als de onzichtbare beschermer uit haar jeugd. Als ze op hem af wil stappen, geeft de hindoe haar een teken dat ze hem niet moet benaderen. De volgende dag duikt hij schijnbaar uit het niets voor haar neus op. Hij stelt zich voor als haar leermeester en vertelt haar dat ze is voorbestemd

Links: Helena Blavatsky met naast haar Henry Olcott tijdens een theosofische conventie in Bombay in 1882.

om groot spiritueel werk voor de mensheid te verrichten. Ze zal worden geholpen door een geheim mystiek broederschap van wijze meesters, die in verschillende delen van de wereld wonen en telepathisch met elkaar in contact staan. De meesters willen een grote stroom van spirituele kennis in het bewustzijn van de mensheid brengen, maar omdat ze zelf een afgezonderd bestaan leiden, hebben ze iemand nodig om hun boodschap te verspreiden. Voor dit werk moet ze zichzelf geheel kunnen wegcijferen, vertelt haar leermeester haar. Ter voorbereiding op haar taak verbleef Helena drie jaar in Tibet. Daar kreeg ze onderricht van enkele leermeesters, hoogontwikkelde yogi’s uit de Himalaya, die haar paranormale gaven en occulte kennis verder hielpen ontwikkelen. In opdracht van hen reisde ze af naar de Verenigde Staten, ze vestigde zich in New York. Daar richtte ze in 1875 de ‘Theosophical Society’ op, die de leer van de theosofie uitdroeg.

Mysterie van het theekopje

Tegen het einde van de 19de eeuw maakte de wetenschap z’n meest materialistische periode door. Wetenschappers verklaarden trots dat alles in de natuur was verklaard en dat er niets meer te ontdekken viel. Die arrogante opstelling was Blavatsky een doorn in het oog. Had ze zelf niet keer op keer met demonstraties van occulte verschijnselen bewezen dat er meer was tussen hemel en aarde? Ze had gehoopt dat het mensen de ogen zou openen voor een hogere waarheid en wetenschappers zou inspireren tot nieuw onderzoek. Volgens Blavatsky was de werkelijke aard van het atoom nog helemaal niet begrepen. Met de juiste concentratie van mijn wil kan ik atoombindingen breken en ze elders weer opbouwen, verklaarde ze. Een van de beroemdste verhalen over haar

illustreert deze kunde prachtig. Ze ging eens in India met een gedistingeerd gezelschap een middag picknicken in de bossen. Als de thee wordt geserveerd, blijkt dat er één kop-en-schotel te weinig is. Blavatsky geeft een Engelse majoor uit het gezelschap de opdracht om op een bepaalde plek in de aarde te graven. Tot ieders stomme verbazing komen er uit het gat een kop en een schotel tevoorschijn, met precies dezelfde kleuren en hetzelfde motief als de rest van het servies... Het zou zo een passage uit een Harry Potter-boek kunnen zijn, maar het incident werd opgetekend door intelligente mensen en onderschreven door diverse ooggetuigen. Het werd zelfs - tegen de wil van de betrokkenen in - gepubliceerd in de ‘Times of India’. Ging het om een geavanceerde goocheltruc? Of magie? Welnee, gewoon om occulte wetenschap, zou Blavatsky zelf hebben gezegd. Zodra je dieper inzicht krijgt in de werking van de geest op materie kan volgens haar ieder mens dit soort verschijnselen tweebrengen. In haar bekende werk ‘De Geheime Leer’ schrijft ze: ‘De hele wetenschap van het occultisme is gebouwd op de leer van de bedrieglijke aard van de stof en op de oneindige deelbaarheid van het atoom.’ Ze was haar tijd ver vooruit. Pas een eeuw later kwam de wetenschap via de kwantumfysica en de snaartheorie tot dezelfde conclusies. Voor >

Dat zij als vrouw de wereld over reisde en leiding gaf aan een wereldwijde organisatie werd in de 19de eeuw niet door iedereen gewaardeerd.

> Blavatsky was occultisme veel meer dan ‘toverkunst’. Het was de ware kennis van de ziel, die iemand tot ‘een weldadige kracht in de natuur’ maakte, mits hij zijn gaven op de juiste manier zou gebruiken: ‘vrij van zelfzucht, machtswellust, eierzucht of gewin en alleen gericht om goed te doen aan de wereld in het algemeen en aan onze naasten in het bijzonder.’

Spirituele harde schijf

Blavatsky schreef haar spirituele filosofie op in enkele dikke boeken, waarvan ‘Isis Ontsluierd’ en ‘De Geheime Leer’ de bekendste zijn. De werken sloegen in als een bom. Vooral de intellectuele elite liep met haar weg. Dichters als Yeats en Maeterlinck, schrijvers, kunstenaars, vooraanstaande wetenschappers en andere 19de-eeuwse grootheden, onder wie Thomas Edison, werden theosofist. Nooit eerder had iemand zulke hoeveelheden esoterische kennis uit het Oosten en Westen aan-geboord en samengebracht in één gemeenschappelijke leer. Blavatsky citeerde uit zoveel verschillende geschriften dat het onmogelijk leek dat één persoon al die kennis kon bezitten. Die bezat ze ook niet, gaf ze zelf toe. Ze schreef op wat haar meesters dicteerden. De meeste boeken waar ze haar citaten uit haalde, had ze nog nooit onder ogen gehad. Tijdens het schrijven stond ze in contact met het ‘astrale licht van de Akasha’, zei ze: een geestelijke dimensie waar alles wat ooit gezegd, gedacht en geschreven is, ligt opgeslagen. Een soort spirituele harde schijf van de aarde, zeg maar. Ze zag de passages die de meesters haar voorschotelden voor zich verschijnen en nam de citaten die ze nodig had over. Soms liet ze deze controleren door haar medewerkers, die het bewuste boek dan opzochten in de bibliotheek. De citaten bleken altijd te kloppen, tot en met de paginanummers

aan toe. De lijvige boeken met hun lange volzinnen zijn niet makkelijk te lezen. Toch hebben Blavatsky’s denkbeelden tot op de dag van vandaag veel invloed. Ze wordt vaak ‘de moeder van de new age’ genoemd. De gedachte dat alle religies en spirituele stromingen naar dezelfde waarheid leiden, is nu voor de meeste mensen gesneden koek, maar in de tijd van Blavatsky waren het wereldschokkende uitspraken. Ook haar beweringen dat Jezus en Boeddha beiden *avatars* (goddelijke incarnaties) waren die dezelfde leer uitdroegen en dat ieder mens een boeddha kan worden, waren revolutionair. Blavatsky opende de deuren van de oosterse spiritualiteit voor de zoekende westerling. Ze was de eerste die de begrippen ‘karma’ en ‘reïncarnatie’ in het Westen introduceerde. ‘Het is niet karma dat beloont of straft,’ schreef ze, ‘maar wij belonen of straffen onszelf, al naar gelang wij met de natuur samenwerken en door middel van haar handelen en ons houden aan de wetten waarop die harmonie berust, of die wetten overtreden.’

Beroemd en beschimpt

Door haar occulte demonstraties, de populariteit van haar boeken en de intellectuele kringen waarin ze ver-toefde, werd ze al snel een soort spirituele beroemdheid. Maar ze had ook veel vijanden. Weinig spiritueel leraren zijn zo hard aangevallen en beschimpt als Blavatsky. Zelf had ze de kritiek al voorzien. ‘Nu zal mijn martelaarschap beginnen,’ schreef ze in een van haar dagboeken. ‘Ik krijg alle spiritisten tegen me, naast de christenen en de sceptici!’ Door een Brits instituut dat paranormale verschijnselen onderzocht, werd Blavatsky ‘een van de meest bedreven, vindingrijke en belangwekkende bedriegsters van de geschiedenis’ genoemd. Maar ook het feit dat ze als vrouw de gehele wereld over reisde en leiding gaf aan een wereldwijde organisatie werd in de preutse en weinig geëmancipeerde 19de eeuw niet door iedereen gewaardeerd. In onze tijd wordt Blavatsky nog weleens beschuldigd van racisme. Ze schreef over ‘wortelrassen’, die verschillende niveaus van bewustzijn vertegenwoordigen. Maar haar begrip van het woord ‘ras’ was wezenlijk anders dan wat wij er tegenwoordig in lezen. Blavatsky had het over types van mensheid die elk miljoen jaren bestaan. Langzaam maar zeker wordt het ene menstype (‘wortelras’) vervangen door het volgende, >

*De gedachte dat
alle religies naar dezelfde
waarheid leiden,
was in de tijd van
Blavatsky wereldschokkend.*

- > waarbij het collectieve bewustzijn steeds verder evolueert. 'De cyclussen van de stof zullen worden gevolgd door cyclussen van spiritualiteit en een volledig ontwikkeld denkvermogen. Zo zal de mensheid, ras na ras, haar cyclische pelgrimstocht volbrengen,' schreef ze. Zo zou het mythische en verzonken continent Atlantis het vierde menserras hebben gehuisvest, terwijl onze huidige beschaving het vijfde vertegenwoordigt. Bij het zevende menstype zou onze spirituele evolutie zijn voltooid. 'Er zijn in werkelijkheid geen 'inferieure rassen',' schreef ze, 'want allen zijn één in onze gemeenschappelijke mensheid.'

Universeel broederschap

Blavatsky werd én wordt ook bewierookt en vereerd als een heilige - die ze niet was, daarvan was ze zich sterk bewust. Ze beschouwde zichzelf slechts als een doorgeefluik voor de wijsheid van de meesters met wie ze in contact stond en die zelf een verborgen bestaan leidden. Blijkbaar was het nodig dat de boodschap werd overgebracht door iemand met wie anderen zich konden identificeren; iemand met menselijke karaktertrekken en eigenschappen. Tot het einde van haar leven werkte ze onvermoeid door aan haar levenstaak. Haar innerlijke drijfveer schreef ze op als een prachtige levensles: 'Laat uw ziel het oor lenen aan iedere kreet van smart, zoals de lotus zijn hart opent om de morgenzon te drinken. Laat niet de felle zon één traan van smart drogen, eer jij die zelf uit het oog van een die lijdt hebt weggewist. Maar laat elke brandende menselijke traan op uw hart vallen en daar blijven. Deze tranen zijn de stromen die de velden van onsterfelijke barmhartigheid bevoelen.' 🌸

BRONNEN:

- * Sylvia Cranston, 'Het bijzondere leven en de invloed van Helena Blavatsky', Theosophical University Press, ISBN 9789070328429
- * 'Een Introductie tot De Geheime Leer', H.P. Blavatsky, Theosophical University, ISBN 9789070328665

Wie werden door Blavatsky beïnvloed?

Zowel in haar eigen tijd als na haar dood heeft Helena Blavatsky veel grote denkers, schrijvers en kunstenaars beïnvloed. Wie inspireerde ze zoal?

Mahatma Gandhi

Gandhi werd geïnspireerd door Blavatsky's idealen van een universele broederschap en consequente verdraagzaamheid, maar de occulte en intellectuele benadering van de waarheid van veel theosofisten stond hem tegen. Aan het einde van zijn leven schreef hij: 'Ik ben tot de conclusie gekomen dat de theosofie hindoeïsme is in theorie en dat hindoeïsme theosofie is in de praktijk. Het echte leven vindt niet plaats in theosofische bibliotheken, maar in de wereld om je heen, in het echte uitoefenen van het kleine beetje wijsheid dat je in staat bent geweest te begrijpen.'

Albert Einstein

Einstein heeft zich niet publiekelijk uitgelaten over Blavatsky's geschriften, maar het is duidelijk dat ze hem inspireerden. Volgens getuigen lag er altijd een exemplaar van 'De Geheime Leer' op zijn bureau, het zat vol ezelsoren en in de kantlijn stonden allemaal aantekeningen. Er zijn duidelijk parallellen tussen Einsteins ontdekking van de relativiteitstheorie en De Geheime Leer. Blavatsky had het namelijk al over de verwisselbaarheid van stof en energie. Die stelling, die lijnrecht stond tegenover de gangbare wetenschappelijke opvattingen van haar tijd, vormde ook de basis van Einsteins baanbrekende formule $E=mc^2$.

Piet Mondriaan

Nederlands bekendste abstract kunstenaar was zijn leven lang lid van de theosofische vereniging en zijn opvattingen over kunst werden direct door het theosofische gedachtegoed beïnvloed. Voor hem was kunst niets minder dan religie. Met primaire kleuren en rechte lijnen probeerde hij de volmaakte harmonie van het universele goddelijke beginsel - een van Blavatsky's leerstellingen - te laten zien. Hij schilderde enkel platte vlakken om uiting te geven aan het theosofische ideaal van universeel broederschap van de mens: we zijn allemaal gelijkwaardig.